

čana čiji se identitet održava u njihovom životnom prostoru. Razmotrene su (na izložbi i u katalogu) vanjske karakteristike kuća i gospodarskih zgrada, unutarnja dispozicija prostora te tipične karakteristike unutarnjeg uređenja (predmeti iz kućnog enterijera), od samog početka 20. stoljeća pa sve do današnjih dana, pri čemu su korištena kazivanja mještana ovih sela, etnološka literatura i etnološka građa iz rukopisnih izvora, te, k tome, građa iz muzejske dokumentacije Etnografskog muzeja u Zagrebu i dokumentacija Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu.

Izdan je ilustrirani katalog na tridesetak stranica i rezimeom na engleskom jeziku.

Među etnološkim radovima na znanstvenom skupu Hrvatske i slovenske etnološke paralele, koji je održan početkom studenog 1987. godine u Dolenjskim Toplicama, prezentirana je i ova tema o seoskoj arhitekturi Žumberka. Isti skup popraćen je izložbom – izborom fotografija evidentiranih stambenih i gospodarskih objekata seoskog graditeljstva jugoistočnog Žumberka koje je snimio Mladen Tomljenović za potrebe jastrebarskog Muzeja.

Proučavanjem materijalne kulture Žumberka dan je doprinos sagledavanju cjelokupne kulturološke slike starinskog načina života u ovom kraju. To je ujedno pokušaj da se širu društvenu zajednicu potakne na očuvanje ovakve spomeničke arhitekture, na način da se pokuša zadržati ono malo ljudi koji su ostali u žumberačkim selima. Postoje i druge mogućnosti iskorištavanja ovog parka prirode, npr. razvijanje etno-turizma koji bi upravo u ovom gorskom kraju mogao biti primjenjiv.

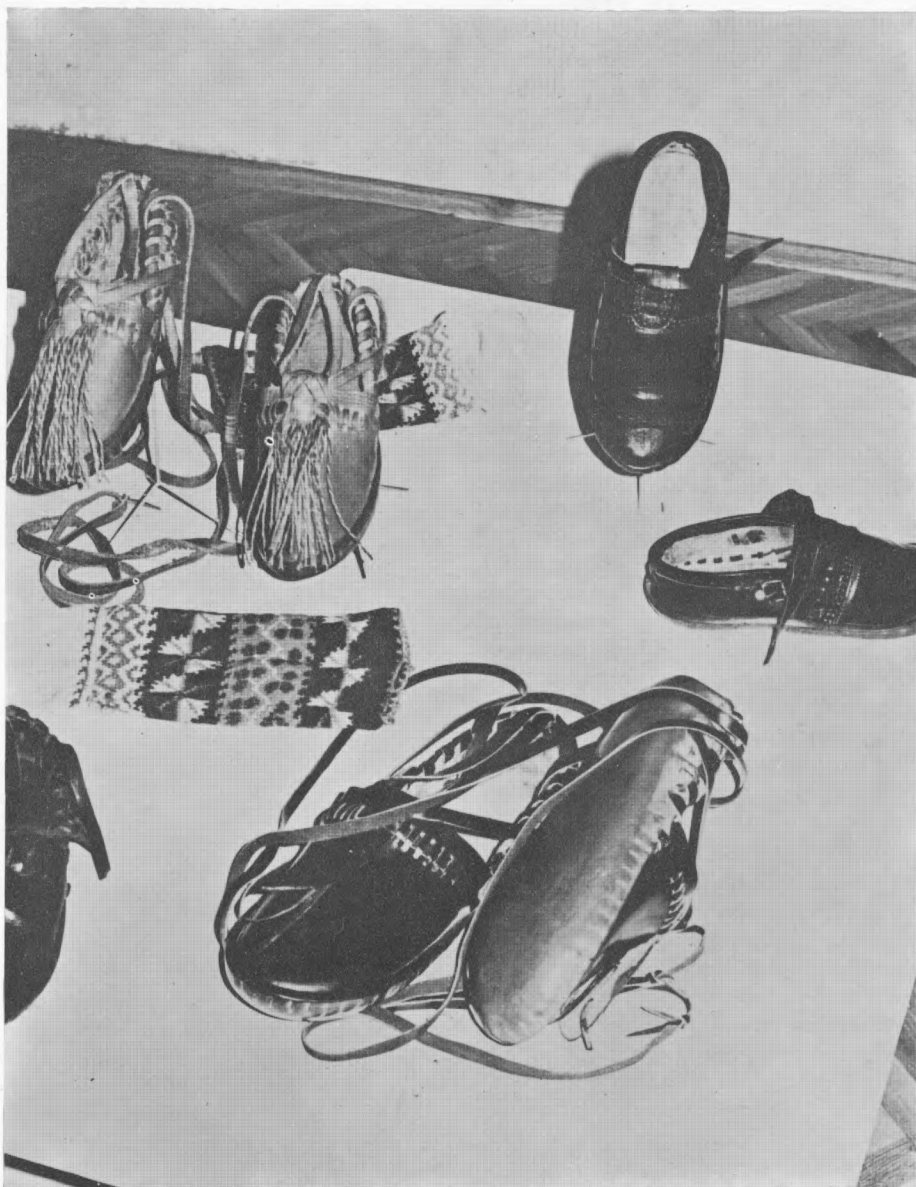
Tokom istraživanja otkupljivani su i različiti predmeti iz enterijera seoske kuće. Značajan broj sličnih predmeta poklonio je Milan Burek iz Zagreba, vikendaš iz Sopota, na čemu mu zahvaljujemo.

● Opančarstvo Jastrebarskog i okolice

Dragica Cvetan
Zavičajni muzej Jastrebarsko,
Jastrebarsko

Primljeno: 24. 9. 1987.

Tematsku izložbu, treću po redu (tkanje, lončarstvo), **Opančarstvo Jastrebarskog i okolice** postavio je Zavičajni muzej Jastrebarsko 22. travnja 1987. godine u ugostiteljskom objektu dvorac Pribić. Otvorenju su prisustvovali brojni uzvanici, kulturni i drugi društveni radnici iz Zagreba, Karlovca, Samobora i Velike Gorice. Autor

Detalj s izložbe **Opančarstvo u Jastrebarskom**

postave izložbe i kataloga je prof. Dragica Cvetan, kustos Jastrebarskog muzeja. Izložbu je otvorila dr. Olga Suppek, predsjednica Hrvatskog etnološkog društva, i tom prigodom naglasila važnost istraživanja, obrade i prezentiranja zanatstva kako u jastrebarskom trgovištvu, tako i na selu. Na izložbi i u katalogu osvijetljen je odnos sela prema zanatskim trgovačkim središtima. Ta je veza tradicijska, stara i historijska, a seljaštvo je zapravo uvijek samo dio jedne šire socijalne zajednice i dobro je znati u kakvim je vezama s drugim socijalnim slojevima. Obrt u Jaski i jaskanskom kraju datira već od 13. stoljeća, kada je Bela IV dodijelio građanima Jastrebarskog povlastice slobodnog kraljevskog trgovišta. Dokaz o cehovskoj organizaciji obrtnika potvrđuje **privilegija Ferdinanda I** obrtnicima **skupnog ceha u Jastrebarskoj** iz 1841. godine, **pečetnjak obrtničke zadruge u Jastrebarskom** (poslije

1872. godine, kada je donesena uredba o ukidanju cehova i osnivanja cehova obrtnih zadruga) i **pečatnjak Baždarskog ureda u SL. (OBODNOM) i KR. (ALJEVSKOM) trgovištvu Jastrebarskog broj 250** (poslije 1864. g.).

U središtu etnološkog istraživanja je i način na koji ljudi zadovoljavaju svoje osnovne i izvedene kulturne potrebe u bilo koje vrijeme, pa je radi toga u katalogu, kao i u postavu izložbe, povučen kontinuitet od seoskog opanka pa do tvorničke cipele, što na neki način daje uvid u to što ljudima ovog kraja sada znači pogon tvornice »Šimečki« u Pribiću i kako ljudi danas zadovoljavaju svoje potrebe za obućom. Ova izložba prati pojavu opančarstva u Jastrebarskom kao i na području jastrebarske općine, gdje je nekoć svako selo imalo svoje opančare. Danas smo svjedoci sužavanja tog obrta na samo pojedine zanatlije koji danas opskrbljuju kultur-

Detalj s otvorenja izložbe-opančar Vlado Kufrin demonstrira rad u opančarskoj radionici. Snimio: Mladen Tomljenović

no-amaterska društva, trgovine suvenira i sl.

Posljednji opančar Vlado Kufrina iz Jastrebarskog (Milašinićeva 62), demonstrirao je na otvorenju izložbe izradu opanaka »kapičara« (s kapićom) – prikazavši posjetiocima vještinu izrade opanaka, u dijelu izložbenog prostora koji je dočarao ambijent opančarske radnje (alati, kalupi, iskrojena koža, originalni cimer opančara Pavla Kufrina). Vlado je opančariju naučio od oca Pavla, a nama je pomogao da za potrebe muzejske dokumentacije snimimo proces izrade opanka kapičara na crno-bijele fotografije, dija pozitive i video-kazetu. U Jastrebarskom su između dvaju ratova – prema kazivanju opančara Martina Tomeca – radili slijedeći opančari: Martin Tomec, Aleks Kazić, Kristof i Juraj Medur, Otto i Stjepan Bohaček, Pavle Kufrin sa sinovima Stankom, Zvonkom i Vladimirom, Franjo Bradica, Jurica Šebešić, Stjepan žuti i još neki. Prema usmenoj predaji, pamti se da je u jaski radila i jedna žena opančar, vrsna majstorica Cveta Klemenčić koja je naslijedila obiteljsku tradiciju opančarenja.

Prema usmenoj predaji, pamti se da je u Jaski radila i jedna žena opančar, vrsna majstorica Cveta Klemenčić koja je naslijedila obiteljsku tradiciju opančarenja.

Uz jastrebarske opančare, u Pokuplju i Prigorju radili su i seoski opančari: u Petrovini Jeronim Borošić (čiju je radnju otkupio Muzej 1983. god.); u pokupskoj Dolnjoj Kupčini Ivan Grbaniček (šezdesetih godina). Godine 1939. u Kupčini je registrirano 8 postolarsko-

opanačarskih radnji. Svaki majstor opančar imao je svoga kalfu i šegrtu koji su bili dužni šegrtovati 4 godine. U obližnjem Karlovcu postojala je uspješna opančarska organizacija čiji su se članovi (šezdesetak opančara) sastajali nekoliko puta godišnje. Tim sastancima, međutim nisu prisustvovali vanjski seoski opančari, koji nisu imali nikakvu vlastitu organizaciju. Svoje proizvode prodavali su na sajmovima, proštenjima, a po najviše u svojim radionicama.

Opanak je specifična vrsta obuće-jednostavnog, ali funkcionalnog oblika – karakterističan je i u nošnji seoskog stanovništva jastrebarskog kraja. Prema kroju i načinu obrade razlikuju se razne vrste i brojne podvrste opanaka. U ovom su kraju opanci pripadali tipu opanka kapičara – jedinstvenoj obući na cijelom panonskom području – koji je važno obilježje cjelokupne tradicijske kulture balkanskih Slavena, a djelimice i njihovih susjeda. U različitim varijantama i izvedbama karakterizira i područje jugoistočne Evrope. Uobičajeno su lagani i gipki, a bili su i relativno jeftini jer su ih izrađivali seoski obrtnici i prema gospodarskim mogućnostima seljaka, koji su i sami izrađivali najjednostavnije varijante opanaka. Takvi opanci od strojene i nestrojene kože, ponekad pojačani potplatom na peti, bili su i ostali simbol južnoslavenskog seljaka, pa su ga druge društvene klase pokadšto nazivale »opankom«. Opanci su od učinjene govede i teleće kože, a naziv za opanak u Prigorju je **o p a n j a k**, koji varira diljem područja općine.

Stanovnici jastrebarskog kraja uveli su i modernije vrste opanjka, primjerice opanke »petaše« (s petama) i »saraše« (sa sarima).

Kapičar i kajišar su opanci koji se sastoje od širokog potplata koji odozdo obavija stopalo, a na gornjem dijelu je kapica potpuno zatvorena nad prstima. Dugačkim su se remencima vezali oko noge i tako pričvršćivali.

Njima je nekoliko puta omotan pomno uzvijen **obojak** uz gležanj i još više uz nogu. Na peti mogu biti jednostruko (muški) ili višestruko vrnčani (ženski), dok na kapici ženski imaju ukrasne rešice, a muški jezik **kičin**.

Uz izložbu su izdani pozivnica (ujedno i razglednica stare Jaske), plakat i ilustrirani katalog na tridesetak stranica s brojnom dokumentarnom i povijesnom gradom, katalogom alata, vrstama opanaka te sažetkom na engleskom jeziku.

Pomoću fotografija – kako u katalogu, tako i na izložbi – prikazan je cjelokupni tradicijski postupak izrade opanka s kapićom. Usporedo s ovim tradicijskim postupkom prikazan je tehnološki postupak izrade kožne obuće suvremenog tipa koji se provodi u pogonu »Šimečki« u Pribiću, sponzoru ove izložbe.

Tipični oblici opanaka prikazani su u funkciji na ženskoj i muškoj krašičkoj nošnji.

ABSTRACT

Traditional Shoe-making in Jastrebarsko and the Nearby Villages

Dragica Cvetan

The third thematic exhibition (the first was on weaving, the second on pottery) Traditional Shoe-making in Jastrebarsko and the Nearby Villages was organized by the Local History Museum of Jastrebarsko and displayed on the premises of Pribić Castle, recently adapted to a hotel. The exhibition and catalog whose author is Dragica Cvetan, curator, follows the origin and development of traditional shoe-making in this area beginning with 13th century. On the occasion of the opening of the exhibition the last shoe-maker in this district demonstrated the production of the traditional shoe »opanak«, in the reconstructed environment of a shoe-maker's shop. The exhibition presents through photographs the complete process of traditional shoe-making, and juxtaposes it to the modern process of shoe manufacture in the shoe factory Šimečki in Pribić, the sponsor of this exhibition.